

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 10.

Sibiu 6 Maiu 1876.

Anul I

Apare la doue septemăni. Corespondințele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

PSICOLOGIA CA ȘTIINȚĂ AUSILIARĂ A PEDAGOGIEI.

In tractatul precedent *) s'a arătat scopul educațiunei, cu alte cuvinte s'a arătat ce loc ocupă etica in știința pedagogică; din cele următoare se va vedè, ce însemnătate au cunoștințele psihologice pentru educători.

La definițiunea, ce am dat pedagogiei am anticipat, că etica arată scopul, ear psihologia arată mijloacele, prin cari ajungem la rezultatele pedagogice sau la planul educațiunei. Planul acesta rezultă din o cunoștință esactă a ființei omului. Cunoștințele sistematice despre ființa omului, compun sciința antropologiei. Ființa omului constă din două părți principale: din corp și din spirit; de aceea știința antropologică se subimparte in: somatologie (cunoștință despre corp) și psihologie (știința despre spirit).

Nu ne este scopul a tracta aici pe larg aceste științe, ci ne vom mărgini a face numai unele îndegătări despre aplicarea și trebuința somatologiei și psihologiei in pedagogie.

Lucrarea educațiunei se referă la om; este de trebuință dară a cunoasce legile naturale generale in desvoltarea omului. Numai cunoscând cineva aceste legi, este in stare a întreprinde cu succes lucrarea educațiunei. Natura, sub care înțelegem legile de desvoltare ale omului, nu este contrarie educațiunei. Ea sprijinesce și promovează in multe privințe scopul educațiunei.

Legile naturei trebuesc respectate și folosite in educațiune. Educătorul nu poate greși mai tare, decât lucrând in contra legilor naturale. Nu este aci vorba de natură in înțelesul lui Rousseau, ca natura

insași să servească de model și scop final al educațiunei. Natura, înțelegem natura omului, își are pentru educațiune însemnătatea de mijloc spre scop. Pentru a lucra educătorul mână in mână cu natura omului, și pentru a ști să se folosească in lucrarea educațiunei de factorii naturali din ființa omului se recere fără indoială a cunoasce toate legile de desvoltare in om, căci necunoscându-le va lucra unilateral, va desvolta in elev unele facultăți, ear altele vor rămănea nedesvoltate. Cunoștința naturei omului ne induce la o mulțime de regule pedagogice; ea d. e. ne arată, când trebuie începută educațiunea, când trebuie încheiată etc. A nu folosi pentru educațiune, etatea copilăriei înseamnă a nu avè nici o cunoștință pedagogică. Fără a cunoasce temperamentele și naturerele diferite ale indivișilor, educătorul nu va sci, cum să urmeze ivindu-i-se unele împedecăminte in lucrarea educațiunei. Pe scurt fără a cunoasce cineva cum se manifestează vieața fizică și spirituală a omului el va fi de tot străin in știința pedagogică.

Avënd deci cunoștința despre om atăta însemnătate pentru educațiune va fi de interes a ne ocupa ceva mai de aproape cu ea. Manifestarea corpului, care se numesce și vieață fizică, constă in funcționarea mai multor organe intrunite după un sistem intr'un aparat fizic, ce se numesce corp. Incât acest aparat are funcțiuni, ce le aflăm la plante, precum: respirarea, crescerea, reproducțiunea etc. șicem că, are vieață vegetală; incât organele acestui aparat au funcțiuni, ce le aflăm numai la animale precum: mișcarea, simșirea etc. șicem că, el are viață animalică. După corp omul nu s'ar ridica mai sus decât animalul. Spiritul însă, care se manifestează in deosebite direcțiuni, precum înțelegere, simșiment, voie etc. dă omului o pozițiune, care il ridică mai pre sus de toate ființele de pre pământ. Corpul și spiritul omului sunt două părți, cari compun ființa omului. Ele nu sunt independente una de alta; intră ambe esistă o core-

*) Veđi „Foiș. Tel. Rom.“ Nr. 5.

lațune intimă; unul influențază asupra celuilalt. Corelațiunea aceasta se vede de acolo că, suferind corpul și spiritul suferă, și viceversa, fiind spiritul deprimat prin vre o supărare sau afect, aceste mișcări din lăuntru se oglindesc și în afară prin deosebite semne, precum prin paliditatea și roșirea peiei, etc. Omul se prezintă ca fiind perfectă când și corpul și spiritul sunt dezvoltate perfect. Prin urmare de educațiune se ține nu numai dezvoltarea spirituală dar și cea corporală. „Mens sana in corpore sano“ este și trebuie să fie pentru pedagog o problemă principală. Dela această recerință pornind pedagogul trebuie să poarte cea mai mare grijă a dezvoltării în elev facultățile spirituale în armonie cu cele corporale.

Ingrijirea pentru dezvoltarea corpului impune educătorului o mulțime de datorii. Dezvoltarea spirituală a elevului trebuie făcută cu respectarea dezvoltării trupesci. Dezvoltarea facultăților spirituale, făcându-se cu impedecarea dezvoltării trupesci e fără folos. Sănătatea trupească și spirituală este bunul cel mai mare al omului. Lipsa ei micșorează ori ce alt bun pe pământ. Este constatat că, ori ce încordare prea mare și nenaturală a spiritului împiedică dezvoltarea corpului: numai dezvoltarea și activitatea armonică a amânduror dă omului întregitatea sa. Aceste adevăruri psihologice empirice îndreptează pe educător când să-și înceapă lucrarea, să, cum să tracteze pe elevul seu în deosebitele faze ale etății; ele admonesc în tot timpul pe educător a observa o graduațiune naturală în dezvoltarea facultăților intelectuale, ca să nu suferă corpul. Grijă pentru dezvoltarea corpului impune educătorului datoria a da elevului seu mâncare, beaură și înbrăcăminte corespunzătoare, a l' apăra de influențele climatice nepriincioase, a l' da la curățenie, a i da ocașiune pentru exercitarea tuturor organelor și membrilor trupesci. Gymnastica este mijlocul cel mai corespunzător spre întărirea nervilor, muschilor, cu un cuvânt spre conservarea trupului întreg în viațune, pe care o produce sănătatea întregului. Din ingrijirea pentru dezvoltarea trupului rezultă ca, edificieele de școală să fie la un loc sănătos, destul de spațioase, luminoase etc. ear la facerea planului de învățământ să se ia în privire a nu oboși prea tare pe elev prin șederea prea îndelungată în școală cu deosebire până când etatea elevului este mai frageț.

Grijă pentru corp demândă a primi ca obiect de învățământ și gymnastica, care afară de aceea că ține corpul sănătos, îl face și îndemănat pentru viața practică. Cea mai mare grijă pentru corp însă trebuie să aibă educătorul din cauză că, corpul este casa sufletului ear organele trupului, prin cari se îndeplinesc funcțiunile auzului, mirosului, gustului,

pipăitului, etc. sunt ferestrele casei prin cari străbate lumina; dacă ferestrele, ca să zic așa, sunt netransparente și cu alte defecte, interiorul casei rămâne întunecat.

Spiritul numai prin organele fizice primește material pentru prelucrare. Spiritul nu are nimic în sine din lumea din afară decât, ce a primit prin organele simțirei. Ochii vîd, urechile aud etc, sau vorbind fiziologice, lumina ce impresionează nervul ochiului, sonul (vibrațiunea aerului), ce impresionează nervul urechii, ne dau simțiciunile de vedere, auz etc. Prin nervi se mijlocesce comunicațiunea lumii din afară cu interiorul omului, prin nervi se manifestează omul din interiorul seu în lumea din afară.

Intreaga viață spirituală manifestată în deosebitele ei direcțiuni, atîrnă dela simțiciunile, ce le primește omul din afară; fiecare simțiciune din afară și are partea formativă asupra spiritului omenesc. Inteligența, simțimintele, voia etc. stau în legatura cea mai strînsă una cu alta; voea omului d. e. nu este, decât intensitatea, cu care o idee singuratică sau un complex de idei eserează pe un moment o predominare asupra celorlalte idei. O idee nouă primită în spirit poate să fie decisivă pentru întreaga viață spirituală a omului. Intensitatea unei idei poate să determine voia (caracterul) omului pentru totdeauna. Acest obiect merită o atențiune deosebită!

Să le ilustrăm aceste espuneri ceva mai pe larg. Impresiunea din afară, în starea până când organul omului este deschis pentru un obiect, se numesc simțiciune. Simțiciunea așa dară, am zis și mai sus, ajunge în spirit prin mijlocirea nervilor. După ce a încetat impresiunea imediată din afară, după ce organul încetează a fi îndreptat spre un obiect, rămîne în spirit totuși o icoană a obiectului respectiv, care este cu atît mai vie și mai clară cu cît intuițiunea obiectului a fost mai perfectă. Icoanele acestea se numesc percepțiuni. Percepțiunile nu mai sunt proprietatea simțirilor, ci ele au trecut în domeniul spiritual. Percepțiunile ca proprietate a spiritului, se numesc și reprezentațiuni, unii le numesc idei. Omul posedă alătea reprezentațiuni cîte simțiciuni și percepțiuni a avut. Reprezentațiunile înmulțite în spirit dispar și ear vin în spirit sau în minte. Dispărerea și aparința de nou a reprezentațiunilor au legile lor, pre cari știința teoretică psihologică a ajuns a le determina cu precisiune matematică. Reprezentațiunile sau ideile, formează substratul în telenței omenesci; ear modul grupării și al prelucrării lor în spirit este claritatea intelectuală.

Ideile câștigate devin și în altă privință însemnate pentru om. Ele aflându-se în proprietatea spiri-

tului nu rămân indiferente. Multe produc un reflex în subject.

Reflexul acestă 'l numim simțiment, un ce cu totul deosebit de simțiciuni. Simțimintele sunt de mai multe feluri; după efectul ce 'l au asupra simțului general (vital), sunt simțiminte: plăcute și neplăcute, după obiectul, dela care provin, sunt: fizice și intelectuale; după intensitatea lor se numesc afecte. Mai sunt simțimente amestecate etc.

Se observă însă că, simțimintele nu sunt deopotrivă dezvoltate în fiecare individ. Deosebirea 'și are temeiul în organismul fizic al indivizilor. În privința simțimintelor sunt: deosebiri după sex, etate, temperament. etc. Lumea simțimintelor joacă un rol însemnat în viața intelectuală a omului. Prin simțiminte se produce o mișcare a spiritului, ce o numim năsuință, (voie).

Simțimintele și voia 'și au fundamentul în ideile câștigate. Voia și prin urmare și fapta se determină și regulează prin idei și prin simțimintele produse de idei. Întră toate există o coherință. Voia omului este rezultanta din fondul ideilor, ce au loc în spiritul omului.

(Va urma).

Dr. Il. Pușcariu

CĂTEVA TRĂSĂTURI GENERALE

din

VIATA PLANTEI.

Luând a mână un grăunț de grâu și privindul din toate părțile cu greu ne vom pute esplica cum să poate vorbi sau scrie despre o viață a plantei.

Înțelegem, când să afirmă că, omul, calul, peștele etc. viețuesce, dar grăunțul de grâu alcătuit numai din puțină materie făinoasă, la aparență moartă, unde și cum i-și manifestă viața sa?

Privitoriului superficial se va părè planta un corp mort, și laicul, lipsit de o cunoștință mai profundă a proceselor, ce se petrec în lăuntru plantei, anevoie se va convinge despre funcțiunile de viață a le plantei. Însă o mai de aproape cercetare ne arată că, planta se nasce, se nutrește, respiră, asimilează, se reproduce, se bolnăvesce și moare—funcțiuni și fenomene, pre cari le aflăm numai la un organism cu viață. Precum animalul se desvoaltă din embrionul, ce se află în pântecul mamei sale, astfel planta purcede din embrio-

nul ascuns în lăuntru semănței. Precum la început mama îngrijesce pentru hrana fătului, astfel planta tineră se nutrește din materia de care este înprejurată în semănță. Precum la animalașa și la plantă decurge procesul respirațiunei. Precum animalul introduce hrană în organismul seu, o mistue, o asimilează și o preface în sfirsit în însași materia organismului întreg, astfel și planta primesce hrană, o mistue și asimilează și o preface în însași materia proprie. Precum animalul, produce prin împreunarea sexelor, un alt animal de același soi, astfel și planta, ajunsă la maturitate, de regulă tot prin împreunarea sexelor produce semănță, care conține embrionul unui nou individ. Analogia funcțiunilor de viață a animalelor și plantelor este foarte mare și nu ne putem nici decât mira, dacă învățații pre lângă tot progresul gigantic, ce 'l au făcut științele naturale în timpul din urmă, sunt în dubiu despre unele ființe a le naturii: să le clasifice întră plante sau animale *)

Cercetând mai de aproape grăunțul de grâu aflăm în lăuntru lui un corp mic, care se deosebesce din întreaga materie a semănței. Acest corp este embrionul, care adus în condițiuni favorabile, dă nascere plantei fiitoare. Dacă privim embrionul prin o lupă sau prin un microscop, distingem un mugurel și o rădăcinuță. Prin influința umezelei, căldurei și a aerului atmosferic materia grăunțului să moaie și se preface întrun cir lăptos, care servește embrionului de hrană. Volumul semănței se mărește, embrionul crește și sparge coaja semănței, ivindu-se îndreptat cătră ceriu mugurelul și îndreptat cătră pământ rădăcinuța; noi zicem că, semănța a incolțit. Până ce mugurelul n'a străbătut prin pământ, planta tineră se hrănesce tot din cirul lăptos al semănței. Însă îndată ce planta a eșit la lumina zilei încep atât mugurelul, cât și rădăcinuța a primi materii nutritoare din afară. Fiind semănța prea cufundată în pământ așa ca timpul, care îi trebuie mugurelului pentru a străbate prin pământ, nu stă în dreaptă proporțiune cu cuantitatea materiei nutritoare, ce se află în semănță, planta tineră moare din lipsa hranei până a nu vedè lumina zilei.

Magazinul materiilor nutritoare pentru plante este pământul și aerul atmosferic.

Pământul, productul descompunerii mineralelor, conține în mai mare sau mai mică cuantitate materiile nutritoare solide, iar aerul atmosferic oferă plantei materiile gazoase de care ea are lipsă. Materiile

*) Mai de mult polipii, cari au o natură necontestabilă animalică se numerau între plante, și multe infusorii, numerate mai înainte între animale, astăzi sunt privite ca plante. Astăzi de Bary clasifică Micetozoi între animale, precând alți botanici îi numeră între plante sub numele de Myxomycefi.

nutritoare solide, ce se află în pământ, le primesc planta numai în formă lichidă adică numai după ce ele s'au dizolvat în apă. Rădăcinața plantei tinere sugerează indata materiile nutritive lichide, ce se află în jurul ei și le transportă către părțile verzi ale plantei, către foi, unde se asimilează acele materii, prefăcându-se într'un suc, ce se poate asemăna în câtva cu sângele animalelor.

Privind planta tineră sub microscop vedem că, ea nu este cum pare a fi, o masă homogenă, ci se alcătuesce din o mulțime de căsuțe foarte mici de formă sferoidală și poliedrică înșirate lângă și peste o laltă. Aceste căsuțe se numesc *celule* și cuprind în sine un lichid (suc) în care cam la mijlocul celulei se află suspendat un sîmbure. Structura părților celulei este de așa, încât eartă comunicațiunea unei celule cu cealaltă. Celulele extreme din vârful rădăcinuței primesc materiile nutritive dizolvate din pământ, lichidul trece apoi prin difuziune în celulele învecinate, și de acolo mai departe până în părțile verzi. Aci se prelucră, se preschimbă în materie organică, care dizolvându-se la rëndul seu, trece prin difuziune earăși din celulă în celulă până în celulele cele mai depărtate, dând astfel fiecărei particule hrana trebuincioasă. Prin sucursul neîntrerupt al materiilor nutritive celulele dilatează, cresc și prin divisiune se formează apoi din o celulă două, din două patru, din patru opt etc.

Procesele chimice, ce decurg în organismul plantei sunt varii și complicate.

Intorcându-ne acum ear la planta tineră, ce dea-bea a părăsit cojile semănteii, vedem că volumul ei se mărește. Rădăcinața se lungesce, se îngroașe, mugurelul se desvoltă și arată rudimentele cotorului și a foilor. Aceste schimbări, ce le observăm la plantă le numim *crescere*; ele se reduc la înmulțirea celulelor atât în direcțiunea verticală, cât și în cea horizontală. Cu cât va fi pământul mai sfirmicios și pufăios, cu atât mai ușor va putè străbate rădăcina în toate direcțiunile, căutând și sugënd mereu nutremânt. Cu cât vor fi în pământ mai multe materii nutritive în forma potrivită, cu atât mai iute va cresce planta și se va desvolta mai bine. Agricultorul arând, grăpând și prelucrând țarina sa nu face altceva, decât espune pământul forțelor naturale pentru a aduce materiile nutritive la forma convenabilă plantei. Simțind el că locul a sărăcit, va se zică materiile nutritive sau impuținat în pământ, duce pe țarină gunoiu, care servește plantelor drept hrană.

Cotorul plantei, eșit din mugurel arată sub vârful seu unele mici protuberanțe, formate la început de

vro 2—3 celule; prin divisiunea celulelor, aceste protuberanțe se măresc și în sfârșit ne infățșază organele, pre cari le numim foi.

În viața plantei, foile au misiunea mai ales a mijloci procesul respirării. Precum omul și animalul inspiră oxigen și espiră acid carbonic, astfel și planta inspiră prin foi oxigen și respiră, ca product al descompunerii, acidul carbonic. Cu cât creșterea plantei decurge mai energic, cu atât planta consumă mai mult oxigen și respiră mai mult acid carbonic.

(Va urma).

Eugen Brote:

CĂTEVA OBSERVĂRI CRITICE.

(Domnilor P. Hașdëu și A. Cihae.)

(Urmare).

4) Turca.

I.

Dlu Hașdëu zice: Turca este un cuvânt din cele mai însemnate pentru terminologia pastorală română. După lecsiconul dela Buda „țurca și turca e o mascără la crăciun“, după Cantemir (ediț. Iași 1851) turca însemnă un cap de bou în ediț. București 1872 turca e o efigie de cap de cerb. Dni Aurelian și Marienburg zic că, oile țurcane sunt oi cu lăna lungă. Întrè țurca sau turca, mascără dela crăciun și întrè țurcele sau țurcanele, oile din păstoria română nu este nici o legătură, dar ambele însemnă același lucru. Avem dară aceeași vorbă sub două forme și noțiunea țurcă însemnă: oae și cerb. Dacă ne vom aduce aminte că mai în toate limbile aflăm esprimată afinitatea întrè cerb și căprioară, apoi putem concludè că, însemnarea proprie a turcii sau țurcii la noi, n'a fost oae și cerb, două animale prea diferite unul de altul, ci oae și capră. Mai departe zice dlu Hașdëu: turca poate veni din *sturca*, care are înțeles de oae și de capra. Dar în alte limbi vechi se află aceeași rădăcină, nu însă cu însemnarea de oae sau de capră, ci de taur. Așa avem sanscritul *sthûra* (*taurus*), osseticul *stur*, gothicul *sthiur* (germănul *Stier*) etc. Terminațiunea „ca“ e secundară, ca și d. e. în *fiică*. formată din *fia*. Cu suficsul „iță“ aflăm acest cuvânt preste Dunăre, anume *turiță*, care la slavii din Ragusa însemnă *efigie de cal*. *Turița* dalmatină este româneasca turcă, cu deosebire că la dënșii pe cal l'a înlocuit cerbul. Aici vedem dar confundate: cap de cal, de taur, oae, capră, căprioară, cerb.

Dlu Cihac in „Conv Lit“. 1875 p. 357 zice : „In doina dlui Alexandri „Altarul mănăstirei Putnei“ p. 39 aflăm espresiunea. „și pe frunte cu a lor lungi și negre plete se coboară o neagră țurcă“, fiind vorba de trei ostași și astfel țurca insamnă o cușmă de lână de oae. In balada „Codreanul“ 1.9 aflăm espresiunea „o cușmă țurcănească“; in Uricarul tom 4. pag. 130 aflăm o împărțire a prețurilor curente din a. 1792. Ințre aceste vedem la p. 135 că o cușmă țurcănească neagră constă un leu și 30 parale. Dlu Cihac argumentează apoi: oea țurcană este o oae cu lână lungă, proastă; cuvântul țurcă insamnă dar, o cușmă de blană de oae țurcană, și vine dela maghiarul „*turcos*“ = flocoș, à longs poils, deci forma *turca* ar fi cea mai corectă. Turcă sau țurcă s'a numit mai pe urmă și o mașcă ră flocoasă, care infățoșază un cap de dobitoac oarecare. — Așa dară dela căciula țurcănească vine țurcă = mașcă ră, și numele derivă dela maghiarul *turcos*

Să urmărim ideile dlui Hașdeu. După Eanusch p. 194 sərbătoarea de primăvară a slavilor s'a numit Turzyce (mai târziu Turice) și Letnice. Numele sərbătoarei Turice vine dela Tur=taur, pentrucă la sərbătoare se purta icoana taurului, reprezentând prin aceasta in mod simbolic pre taurul (lumei=)ământul. Letnice vine dela leto=anul sau vara.

In vechime sərbătoarea Turice se ținea in amintirea zeului Tur, identic cu Tyr, zeul scandinav, identic cu Mars=Ares; căci Tur la slavi nu insamnă numai „taurus“ ci și pe zeul de resboiu. In toate limbile slavice cuvântul „*tur*“ insamnă *bos bison*, care in orient a fost simbolul soarelui. Ce a fost Turice la slavi, a fost Neuruc la Parși, adecă o sərbătoare, care coresponde paștilor creștine.

Appendini (Notizie ist. crit. Ragusa 1802 pag. 62) zice: Marte que in loro linguaggio scitico o slavo chiamasi Turo, Turizza o Turissa . . . I vicini Russi e Polachi conoscevano Marte col nome di Turo.

Inălțarea de arbori de Maiu la sərbătoarea Turice, Letnice poate fi, ca și taurul, un simbol al rodirei, care cu deosebire se manifestă primăvara. Din această cauză Turice se numesce și *Majowka* (Eanusch p. 374).

Tot acest scriitor ne spune după Kollar că: datina slavilor de a inălța arbori de Maiu, cade in timpul sərbătoarei Rusadla sau Turice, adecă in zilele sərbătoarei „Letnice“ pe timpul Rusalielor, p. 374 *).

*) In „Traian“ul din 1869 Nr. 53 se zice că, dlu Hașdeu, află in Slavonia Turca, ca zină de resboiu, identică cu Bellona romanilor. Cuventul să vede a fi inprumutat dela Pelasgi.

Din aceste vedem că:

- 1) Turice nu este o sərbătoare, ce se ține pe timpul crăciunului.
- 2) Turice este o sərbătoare de primăvară, in amintirea lui Tur=Mars.
- 3) La această sərbătoare s'a purtat singur numai icoana taurului, dar nime nu s'a îmbrăcat in formă de taur și nici nu a jucat.
- 4) din *sthiura*, tauru nu s'a putut forma cuventul nostru țurca, care nu insamnă taur. Prin urmare turice și țurca, turca nu se pot aduce una cu alta in combinare.

Dlu Cihac deduce țurca sau turca din maghiarul: *turcos*. Dar să notăm că, cuvântul din chestiune in limba maghiara se raspunde „*turczos* ear nu *turkoz*“, care cuvânt in limba maghiară nici nu există. Nu ințeleg deci cum dlu Cihac a putut ajunge la această derivare. *Turczos* insamnă pe nemție: *zottig*, *struppig*, italianesce: *peloso*, *veloso*, franc. à longs poils, adecă lănos, flocoș, ce poate fi o însușire bună pentru o oae, dar pentru derivarea cuvântului țurcă nu este de insēmăntate, căci dacă s'ar deduce dela însușirea de lână lungă, atunci am avē mai multe animale lănoase, nunumai oia.

Inainte de a incheia espunerile despre acest obiect să vedem, ce este țurca sau turca?

In Banat, după cum am vėzut insumi, și in Transilvania, după cum mi-a descris lucrul un invățător din Ghimbav, țurca se face in modul următor.

Să cioplesce un cap de animal cu coarne, anume de cerb sau de capră. Capul și grumazul se pun apoi intr'o rudă lungă de vro 4 $\frac{1}{2}$ urme. Coarnele, cam mărișoare, se infășură mai întēi fiecare cu pantlice. Aceste pantlice apoi trec cruciș și curmeziș dela un corn la celalalt impreunându-le până la vėrf. Alte pantlice de diferite colori spēnzură in jos terminându-se in ciucuri. In vėrful coarnelor să pune verdeăț, indeobște iederă, car dealungul coarnelor să acață vro 6—8 clopoțele. Falca de jos a capului de cerb e mișcătoare și prin o sfoară de care trage respectivul cu mână gura se poate inchide sau deschide.

De grumazul cerbului să leagă vro 2—3 mărimi, de asemenea o procoviță lungă, pistriță, care atērnă in jos acoperindu trupul celui îmbrăcat in această mască ră. Pe delătura procoviței să coase pe fie care parte cam câte șase pantlice sau curele in capul carora să acață câte un clopoțel sau nasturi. Turcașul, adecă cel-ce joacă turca, se bagă sub procoviță, se pitesce apoi așa, ca să producă încâtva forma unui trup lungureț, care să aiba oarecare ase-

mênare cu un cerb. Cu țurca umblă de comun 4 inși între cari 2 musicanți cu fluer sau cimpoi, unul care joacă țurca și al patrulea, care o poartă de o sfoară, adună banii și inlocuiesce pe turcaș dacă acesta s'a ostênit.

Turca incepe a umbla in sara de ajun, arătându-se adese și in decursul carnavalului și pe la capetul lui.

Cam asemenea descrie turca și dlu I. C. Tacit in „Traian“ul din 1869 N. 53, dar densusul confundă datinile impreunate cu turca, cu alte datine, cari se observă d. e. la „ospêțul junilor“ și la Colindare. Turca e ceva cu totul separat de aceste, deși producțiunea se face de aceiași juni.

In Banat, spre Murêș, se numesce țurcă, in Ardeal țurcă. In unele părți ale Banatului însă și anume in Caraș, aceste numiri sunt necunoscute, numindu-se acea mascără **Cerbuțul**.

Purtătorul de cerbuț zice cam in loc de cântec:

Ean sai tu cerbuțule
Să-ți scuturi cornițele
Ca și mioara mițele.

Ha, ha, ha cerbuț buzat
A sară te-am căpătat
Și ești puiu neinvățat

Ha, ha, ha, cerbuțul meu
Sai in sus ca curcubeu
Și-ți arată jocul teu.

Sai pe ață
Și te 'nvață
Și te-aruncă
Colo 'n luncă.

Deci țurca, și sub acest nume, apare tototdeauna ca cerb sau ca capră cu coarne, numindu-se dea dreptul **Cerbuț**.

Să revenim acum la citațiunea de mai sus: „pe frunte cu a lor lungi și negre plete, se coboară o neagră țurcă“. Știind noi din cele espuse mai sus atât de Tacit, cât și de mine, ce este turca ne convingem că, frasa numită n'are înțeles, fiind cu nepuțință ca, țurca să se scoboare dela cineva din cap și să fie neagră.

In citatul cușmă sau căciulă țurcănească, aflăm numai că este țurcănească, dar nu cum este cea țurcănească; a fi de oae și neagră nu e destul, căci poate fi ceva de oae și fără să fie țurcănesc.

Insușirea unui lucru țurcan o esplică destul de bine proverbiul bănățan: „E imbrăcată ca și o țurcă“, care se intrebuintază pentru a insemna o femeie, care își pune conciu sau pălărie inaltă in cap, legând și acățând apoi tot felul de pantlici și petece colorate de densele.

La oia țurcana și căciula țurcănească me voiu mai reintoarce, după ce voiu fi cautat urmelé țurcei in vechime.

II.

Din cele de până aci vedem că:

- 1) Țurca a luat chip de cerb sau capra cu coarne
- 2) Că este o ființă jucătoare.
- 3) Că stă in legătură cu serbătorea nașterei lui Is. Christos.

Trebue dară să fie o remășiță de cult vechiu,— anume să se reducă la o zeitate, la o serbătore de pe acest timp și să represente vr'un mit oare-caresau altceva de felul acesta, căci popoarele nu susțin nici o datină vechie fără de causă religioară. Apoi precum am arătat prin esplicarea mai multor povești, viața romanilor dela Dunăre și Carpați nu datează numai dela 105 d. Chr — ci după cum putem deduce din cultul păgân — este mai vechie.

Planetele se mișcă și trec prin un brâu al cerului. Brăul acesta (*Σωνη*) e de 20° de lat și poartă numele: **Zodia cu**. El s'a împărțit in 12 zodii sau icoane de stele. Incepând dela apus spre răsărit aceste zodii sunt: Berbecelul (in Martie), Taurul (in Aprilie), Gemenii, Racul, Leul, Fecioara, Cumpăna, Scorpionul, Săgetătorul, Căpriorul (in Decemvre), Udătorul, Peștii. Primăvara soarele stă in zodia berbecelui. In fiecare zodie petrece câte o lună și astfel in Decemvre se află in zodia căpriorului ¹⁾ sau după cum l'au numit latini: capricornus. ²⁾

¹⁾ Conv. Lex. Brockhaus art. Thierkreis și Mädler: populäre Astronomie p. 365.

²⁾ Zodia căpriorului se numesce pe grece: *αιγοκερεως*, ce in samnă: corn de capră, in latina e tradus cu capricornus. Căpriorul nostru derivă din *capreolus* (Rehbock). Femeninul dela căprior este căprioară, capră.

După terminologia științifică căpriorul se numesce: *cervus capreolus* (cerbul căprior). *Cervus*=cerb in samnă genul, neamul întreg al acestor animale, *capreolus* este o specie din acel neam. Cerbul are coarne lungi cu mai multe ramuri, căpriorul are coarne scurte, rotunde și numai cu trei ramuri. El se află in Europa și o parte a Asiei. Capra noastră terminologia științifică o numesce *Capra hircus*, și latinul *capra* in samnă țapul nostru.

Ovidiu, ale carui cărți de pe lunile Iulie — Decembrie nu se află, zice la 17 Ianuarie: Aceste (serbători) când trecură, Febe (soare), lași îndrăpț câpriorul, ca să curi prin semnul (zodia) tinerului purtător de apă (Udătorul) ¹⁾. Și fiindcă soarele petrece o lună în fiecare zodie urmează că soarele — după Ovidiu — a intrat în 17 Decembrie în zodia câpriorului, adică în zodia când la romani s'au început „Saturnalia“, serbătoarea de frunte a iernei.

În o carte mai vechie românească ²⁾ se zice: în luna lui Decembrie ochiul cerului, soarele cel văzut, alergând cu iușime nespūsă ajunge asupra zodiei ce se numește corn de capră, (câprior), asemenea și soarele dreptății Christos, născându-se după trup în această lună s'a culcat întră două vite, fără de nici o pozoabă.

Eată din aceste trei date: știința, religiunea păgână și religiunea creștină, vedem sistemul religios vechiu al cultului de planete și obiceiurile din Asia susținându-se neincetat.

Să cercetăm acum mai întâi mitul despre nașterea lui Zeus și primul cult pentru Zeus.

După legenda din Asia mică, primită și în Cretă, Zeus ³⁾ s'a născut din Rhea și Chronos, dar fiindcă Chronos și-a înghițit mai mulți prunci ai sei i s'a dat o peatră înfășată ca să o înghită în locul pruncului Zeus, eară Rhea a fugit la Lyktos (legenda din Creta) și pre cel nou născut al seu l'a ascuns aci într'o peșteră. După legenda din Asia mică Rhea s'a dus la muntele Ida (de aici se numește ea mater idaea și aici a ascuns pe Zeus într'o peșteră ca să nu-l afle tatăl seu Chronos, să-l mănțe.

Până a fost Zeus în peșteră au venit animalele și demonii muntelui ca să-i ajute și săi se inchine.

Mai întâi a venit capra, numită Amalthea, și și-a dat ugerul, ca Zeus să sugă lapte. Pe urmă au venit Cureții, *κουρητες* din *κουρος* = *κορος* = tineri,

¹⁾ Ovidius Fastorum lib. I. vers. 651 Hanc ubi transierint capricono, Phoebe, relicto per juvenis curres signa gerentis aquam. Zodia Udătorului a avut acea influință asupra creștinismului că, botezul = udarea cu apă s'a pus în Ianuarie, adică când e zodia udătorului.

²⁾ Mineiul (lunariul) de pe luna lui Decembrie, tipărit în Sibiu în prefață pag. 1.

³⁾ Zeus la mai multe popoare din orient însămnă cerul luminat și și pe zeul mai înalt. La greci s'a numit *Ζευς*, *Δευς* și *Δις*, de unde la romani, deus, dis piter = Iupiter. Preller griech. Mythol. I. 91. De aici: dominus zeus = deus = dumnezeu

juni) pentruca să se inchine lui și să-l apere în contra lui Chronos.

Ce au făcut aci Cureții? Au jucat, sărit, au chiuit, și fiind înarmați cu spade, au bătut scuturile că să facă larmă și pr'n toate aceste să acopere planșul pruncului Zeus, ca Chronos să nu-l afle și să-l înghiță. Fiindcă Cureții aveau joc cu arme (*πυρριχη*) s'au numit Pyrrhiști.

Legenda despre nașterea lui Zeus se află și în Phrygia, Lydia etc. cu acea deosebire că, aici în locul Rheeli ¹⁾ se pomenesc *Κυβέλη* = Cybele, sau Rhea — Cybele; în locul Cureților în Corybanții (*κορυβας, αυτος*), cari cu musică lărmuitoare și danșul de arme s'au inchinat lui Zeus; întră musică lor se amintesc instrumente de suflat cu ton țivlitoriu și timpane ²⁾

Corybanții aveau pe cap o căciulă, numită *τριχορυνθος* (din *τρι* = trei și *κορυς* = coif) ein dreifach bebuschter Helm (Dict. grec germ. Rost I. 58 II. 536), eine hohe Mütze (Preller griech. Mythol. I. p. 517) adică un coif, o căciulă înaltă, întreit chită cu tufă (frutex, boschetto, Strauch), întreit cristată, cu creste mai multe.

(Va urma).

Dr. At. Marienescu.

Raportul comitetului societății pentru cultura și literatura română în Bucovina despre trebile și lucrările sale în anul 1874 și 1875. Cernăuți 1876. —

Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina avea la începutul anului 1876 11 membri onorari, 17 membri fondatori, 144 membri ordinari și 1 membru activ, și dispunea despre o avere de f. 19,450 și franci 3,600. — Bugetul anual arată un deficit de 519 fl. 01 cr. din care cauză comitetul se vede nevoit a scăde din an în an speșele până la marginile cele mai esterne a le posibilităței. Nepăsarea ce dovedesc membrii Asociațiunei transilvane pentru înaintarea scopurilor ei, o aflăm mai în acelaș grad și la societatea bucovinenilor. La înce-

¹⁾ Maria se deduce din *Μα* la Eoli, formă pre scurtată din *mater* (Rost II. p. 38.) precum este la noi *mă-ta* = *mamă-ta*, și din Rhea.

²⁾ Preller griech. Mythol. I. 47. 102. 501—506. Rost dict. grec. germ. I. pag. 587 identifică pe Cureții cu Corybanții și în privința jocului de arme. Preller pag. 515 îi asamenă, dar zice că, Corybanții nu au jucat cu arme, apoi recunoașce că, în mitologie se identifică. Corybanții mai târziu au fost și preoții Cybelei.

putul anului 1876 restanțele membrilor s'au urcat la suma considerabilă de 4264 fl. și 42 ₰. Pe lângă toate aceste activitatea literară, ce a dezvoltat Societatea din Bucovina în decursul anilor 1874 și 1875 este neasemănat mai mare, ca a Asociațiunii noastre. Din raportul comitetului vedem, că societatea a censurat „Gramatica germană mică pentru usul claselor mijlocie din scoalele populare“ de Cr. Matiasieviciu; că societatea a decis a elabora cărți de cetire pentru a doua a treia și a patra clasă din scoalele populare, cât și o gramatică română pentru clasa a patra; toate aceste opuri se află deja în lucrare. Societatea a tradus cărțile de comput pentru scoalele populare și a înaintat consiliului scolastic al țării spre tipărire: „A cincea carte de comput pentru scoalele populare“ și „Indreptar la întrebuintarea tuturor cărților de comput pentru scoalele populare“. Nici țărănul n'a rămas uitat din partea societății, și a primit pe anul 1875 și 1876 calendarul societății, un mijloc foarte potrivit pentru răspândirea culturii în poporul nostru. Cu toate împrejurările puțin favorabile, societatea a împărțit gratuit esemplare din cărțile de cari dispune societăților academice, bibliotecelor școlare, învățătorilor și studenților. La înființarea catedrelor de limba și literatura română la universitatea din Cernăuți a contribuit societatea din toate puterile. Biblioteca societății se mărește din an în an. La finea anului 1875 au fost 2005 opuri în 2083 tomuri, 656 broșure, 25 tablouri și 3 mape. În cabinetul de lectură, înființat și susținut de societate, se află espuse foi științifice, beletristice și politice în limba română și germană din Austro-Ungaria, România și Germania.

Asemenea ca la alte societăți de ale noastre, a mers lucrul și la societatea din Bucovina. La început zelul a fost foarte mare, mai târziu însă el a tot scăzut. Despre aceasta ne convingem din raportul comitetului societății bucovinene, care ca încheiere ne spune următoarele: „Și intrădevăr societatea simțindu-se în putere prin puternicul concurs moral și material al membrilor sei, a și început îndată ași manifesta activitatea, înființând o bibliotecă, unica curată națională în țară, abonând ziare științifice și politice, publicând o foaie periodică, edând opuri literare, escriind premii pentru atari opuri, distribuind ajutoare și stipendii, ținând prelegeri publice și instituind o comisiune permanentă pentru compunerea cărților didactice pentru scoalele populare, astfel încât credeam cu toții, că progresând așa, societatea incurând va deveni un adevărat focariu de cultură națională și un izvor nesecat de lumină vivificatoare, și ea ar fi și devenit într'adevăr, dacă concursul membrilor sei și mai ales concursul lor material n'ar fi părăsit-o prea de timpuriu“.

„Ear acum? În ce să-și afle comitetul curagiul, de a purta sarcina mult onorifică, dară devenită apă-sătoare, dacă el, cu toate apelurile sale călduroase adresate către multe adunări generale, se vede necesitat a tot restringe activitatea societății temându-se ca se nu fie silit a mărgini această activitate până la ultima ei espresiune, când nu va mai merita numele ce-l poartă, căci nu va pute urmări scopurile, ce-și le-a propus?“

„E timp! ca să ne reinspirăm de idea sublimă, spre a căreia realizare este chemată societatea. Să ne reinvioșăm și să ne reunim toate puterile, ca de nou să avântăm activitatea salvătoare a societății noastre, căci anii perduți în viața indivișilor comit daune seculare în viața popoarelor!“

Vedem din aceste că, comitetul își cunoaște misiunea sa, și noi suntem îndreptățiți a nutri speranță că, el nu-și va perde curagiul a se lupta necontenit pentru o cauză sănă. Va veni și timpul, când se va destepta poporul român din Bucovina!

Indreptare.

În Nr. 9 la pag. 67 col. 1. r. 19 după „semănță“ se urmeze „de frăgari în r. 24 în loc de „groașe“ cetesce „scoarță“

BIBLIOGRAFIC.

Istoria Românilor. Manual didactic pentru scoalele populare române de Ioan Tuduceșcu — Arad 1876, tip. Ștef. Gyulai.

Concordanța biblică reală sau locuri scripturale în ordinea alfabetică a materiilor diverse. Elaborată de Titu B. Gherla 1876 tip. diecesană.

Descrierea apelor de cură dela Vâlcele și puterea de cură a speluncei Būdös de Dr. Basiliu Szabó, fisic suprem al comitatului Albei superioare. Sibiu 1876.

Introducere în Economie. Manualu didactic pentru scoalele populare române de Ioan Tuduceșcu, învățător în Lipova. Arad 1876, tip. Ștef. Gyulai.